

УДК 336.1:330.8

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1685-1695](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1685-1695)

Пірникоза Павло Віталійович доктор філософії, кандидат економічних наук, старший консультант, <https://orcid.org/0000-0002-8239-5880>

РОЗВИТОК ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ФІСКАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ МИНУЛОГО І СУЧАСНОСТІ

Анотація. Розглянуто еволюцію теоретичних підходів до фіскального суверенітету в поглядах науковців минулого та сучасності. Показано, як від класичного уявлення про необмежене право держави встановлювати податки та формувати бюджет поступово формується розуміння цього поняття як умовного, взаємозалежного та багаторівневого феномена. Проаналізовано внесок представників кейнсіанської школи, які легітимізували активне фіскальне втручання заради внутрішньої стабільності, а також монетаристських і неоліберальних підходів, що акцентували на бюджетній дисципліні, обмеженні державного боргу та підзвітності уряду.

Встановлено, що глобалізація, мобільність капіталу, посилення ролі транснаціональних корпорацій і наднаціональних інституцій трансформують зміст фіскального суверенітету: автономія держави дедалі більше реалізується через систему домовленостей, правил і координаційних механізмів. На цьому тлі набувають ваги концепти співзалежного та поділеного суверенітету, а також теорії багаторівневого управління, у межах яких бюджетно-податкова політика розглядається як результат узгодження національних пріоритетів із зовнішніми зобов'язаннями.

Підкреслено, що стійкість фіскального суверенітету нині визначається не стільки формальною монополією на оподаткування, скільки якістю інституцій, прозорістю рішень, довірою громадян й інвесторів. У випадку України наслідки війна та необхідність поглиблення міжнародної інтеграції створюють парадоксальний, але продуктивний контекст, який полягає у тому, що фіскальний суверенітет може бути водночас інструментом економічного відродження й елементом більш стійкої глобальної фінансової архітектури.

Ключові слова: фіскальний суверенітет; бюджетно-податкова політика; публічні фінанси.

Pirnykoza Pavlo PhD, Senior Associate, <https://orcid.org/0000-0002-8239-5880>

DEVELOPMENT OF THEORETICAL AND CONCEPTUAL APPROACHES TO FISCAL SOVEREIGNTY IN ECONOMIC SYSTEMS OF THE PAST AND PRESENT

Abstract. The paper examines the evolution of theoretical approaches to fiscal sovereignty in the views of scholars of the past and present. It shows how the classical notion of the state's unrestricted right to levy taxes and shape the budget gradually transformed into an understanding of fiscal sovereignty as a conditional, interdependent, and multi-layered phenomenon. The contribution of the Keynesian school is analysed, demonstrating how it legitimized active fiscal intervention to maintain internal stability, as well as monetarist and neoliberal perspectives that emphasized fiscal discipline, debt constraints, and government accountability.

It is established that globalization, capital mobility, the growing influence of transnational corporations, and the role of supranational institutions reshape the content of fiscal sovereignty: state autonomy is increasingly exercised through systems of agreements, rules, and coordination mechanisms. In this context, the concepts of shared and interdependent sovereignty gain importance, along with theories of multi-level governance in which fiscal policy is understood as the result of aligning national priorities with external obligations.

The study highlights that the resilience of fiscal sovereignty today depends not so much on the formal monopoly over taxation as on institutional quality, decision-making transparency, and the trust of citizens and investors. For Ukraine, wartime consequences and the need to deepen international integration create a paradoxical yet productive context in which fiscal sovereignty may function simultaneously as an instrument of economic recovery and as a component of a more stable global financial architecture.

Keywords: fiscal sovereignty; budget and tax policy; public finance.

Постановка проблеми. Фіскальний суверенітет в економічному дискурсі трактується як ключова ознака державності, що відображає здатність уряду самостійно формувати, реалізовувати та коригувати бюджетно-податкову політику. Йдеться не лише про юридично закріплене право встановлювати і стягувати податки на власній території та розподіляти зібрані кошти, а про спроможність забезпечувати стійкість публічних фінансів, зберігати контроль над фіскальними інструментами та фінансовою архітектурою загалом. Фіскальний суверенітет у цьому сенсі охоплює податкову та бюджетну самостійність, боргову безпеку тощо. Водночас формальне володіння повноваженнями не гарантує фактичного суверенітету, позаяк він залежить від ширини податкової бази, диверсифікації економіки, глибини фінансових ринків, якості інституцій та характеру інтеграційних і боргових зв'язків.

Історична еволюція підходів до фіскального суверенітету демонструє, що це поняття не є статичним. У межах класичної політичної економії, орієнтованої на

ідею мінімального державного втручання в економічні процеси, домінувала ідея обмеженості державних функцій і відповідно відносно вузького розуміння фіскальної функції держави. Подальший розвиток економічної думки радикально розширив трактування ролі бюджету. Зокрема, бюджетно-податкова політика стала розглядатися як провідний інструмент макроекономічної стабілізації, згладжування економічних циклів і стимулювання сукупного попиту. Така зміна парадигми збільшила реальний простір маневру для держави, однак паралельно посилила залежність фіскальної сфери, тобто зробила питання фіскального суверенітету більш багатомірним.

Глобалізаційні процеси, поглиблення міжнародної фінансової інтеграції, поширення діяльності транснаціональних корпорацій і розвиток регіональних інтеграційних об'єднань ускладнили практичну реалізацію фіскального суверенітету. Лібералізація руху капіталів, уніфікація податкових стандартів у межах наднаціональних режимів, запровадження спільних валютних зон призвели до поступової трансформації в модель «поділеного» або координаційного суверенітету. Держави вимушені узгоджувати внутрішню податково-бюджетну політику з міжнародними аспектами її функціонування. Це формує стан, коли збереження фіскального суверенітету вже не зводиться до декларування незалежності, а потребує складної конфігурації інструментів, які дозволяють залишатися інтегрованою ланкою глобальної економіки і зберігати простір для реалізації національних інтересів.

Для України проблематика фіскального суверенітету набуває особливої гостроти. Поєднання потреби у значних бюджетних ресурсах, високої боргової залежності, вимог міжнародних фінансових інституцій, інтеграційного курсу до ЄС та внутрішніх запитів на модернізацію публічних фінансів створює складний простір обмежень і можливостей. У цих умовах постає завдання не лише ідентифікувати фактичні межі фіскального суверенітету, а й концептуалізувати його як динамічну категорію, що відображає баланс між національними пріоритетами, наднаціональними правилами й ринковими імперативами. Дослідження еволюції теоретичних підходів до фіскального суверенітету та їх проекція на сучасні практики дозволяють глибше зрозуміти, які конфігурації фіскальної автономії є життєздатними і які інституційні рішення здатні забезпечити стійкість та керованість публічних фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні історичні епохи А. Сміт, Дж. Мілль, Д. Рікардо, Й. Шумпетер, Дж. Кейнс, Р. Масгрейв, М. Фрідман, Дж. Стігліц та інші по-своєму намагалися осмислити самостійність держави у формуванні, розподілі та використанні публічних фінансів, і саме з цього нашарування підходів виросло сучасне бачення фіскального суверенітету. У їхніх працях кристалізується уявлення про те, що здатність держави встановлювати податкові правила, визначати пріоритети видатків і відповідати за стійкість фінансової системи завжди поєднується з усією сукупністю внутрішніх і

зовнішніх обмежень – політичних, економічних, правових, наддержавних. Фіскальний суверенітет у цьому теоретичному горизонті постає як змінний інституційний стан, який переозначається в процесі розвитку економічних систем минулого і сучасності.

Мета статті – концептуалізувати еволюцію підходів до фіскального суверенітету в економічній думці, простеживши, як у працях дослідників змінювалося розуміння самостійності держави у сфері бюджетно-податкової політики.

Виклад основного матеріалу. Класична політична економія задала вихідні уявлення про те, що сьогодні називаємо фіскальним суверенітетом. У межах Вестфальської системи міжнародних відносин держава розглядалася як носій верховної влади над територією та населенням, а отже як єдиний легітимний суб'єкт оподаткування і розподілу публічних коштів. Для науковців тієї доби важливою була не лише юридична монополія держави на податки, а й обмеження сфери її втручання. У ранніх працях А. Сміта зустрічається добре відомий вислів про те, що для переходу країни від найнижчого рівня варварства до найвищого ступеня добробуту достатньо миру, помірною оподаткування і терпимого правосуддя [1]. Тут простежується базове розуміння того, що суверенітет повинен забезпечити мінімальний набір інститутів (безпеку, податки і справедливий суд), але не має розростатися до всеохопної контролюючої влади в економіці.

У «Дослідженні про природу і причини багатства народів» А. Сміт систематизує свої погляди через чотири максими оподаткування [2]. Перша з них формулює принцип справедливості: піддані мають робити внесок на користь держави відповідно до своїх можливостей (доходів). Друга вимагає визначеності – платник повинен чітко знати, скільки, коли і в який спосіб сплачується податок. Третя стосується зручності моменту і способу сплати, четверта – економічності системи оподаткування, тобто мінімізації надлишкових витрат і втрат, пов'язаних зі стягненням податку. У результаті фіскальний суверенітет у класичній парадигмі постає як поєднання виключного права держави на оподаткування з вимогою дотримуватися чітких нормативних обмежень. Держава вільна встановлювати податкові правила, але ця свобода не має перетворюватися на податкове свавілля.

На основі цих підходів упродовж XIX ст. кристалізується те, що пізніше буде описано як доктрина «sound finance». У британській практиці, зокрема в період урядування В. Гладстона, домінувала логіка збалансованого бюджету, обмежених видатків і ставлення до державного боргу, передбачуваної податкової політики [3]. Згодом ця лінія мислення була протиставлена «functional finance» як більш гнучкому підходу до дефіциту і боргу [4]. Для інтерпретації фіскального суверенітету це означає, що класична традиція пов'язує суверенітет не з правом безмежно розширювати свої видатки а з обов'язком підтримувати довгострокову платоспроможність держави і стабільність податкового середо-

вища. Тобто держава суверенна настільки, наскільки здатна поєднувати політичну автономію з фінансовою дисципліною.

У межах класичної політичної економії фіскальний суверенітет зазвичай розумівся як право держави забезпечувати обмежене коло функцій (національна безпека, захист прав власності тощо) за умови мінімального втручання в ринкові процеси. Дж. Мілль, розвиваючи традицію А. Сміта, наголошував, що податки мають бути інструментом справедливого розподілу тягаря утримання держави, але не повинні руйнувати стимули до нагромадження й підприємництва. У своїх дослідженнях він підкреслював, що принцип рівності в оподаткуванні означає не формальну пропорційність, а «рівність жертви» [5]. Іншими словами, держава має право оподатковувати задля суспільного інтересу, але повинна будувати фіскальну систему так, щоб окремий платник не ніс непропорційного тягаря, а також щоб податки якомога менше деформували економічну активність.

Д. Рікардо розгортає цю логіку, акцентуючи на системних ризиках надмірного оподаткування та боргового фінансування. У розділі «Про податки» трактату «Про принципи політичної економії та оподаткування» він підкреслює, що справжня шкода оподаткування полягає не стільки у виборі його об'єктів, скільки в сукупному ефекті загального податкового тягаря [6]. У парламентському виступі 24 грудня 1819 р. Д. Рікардо прямо пов'язує це «зло» насамперед з державним боргом і зумовленим ним рівнем оподаткування [7]. Тому в класичній традиції суверенне право держави запроваджувати податки й здійснювати запозичення мислиться разом із вимогою жорсткої стриманості: борг і податковий тиск не мають витіснити приватний капітал, спотворювати стимули до нагромадження й перекладати надмірний тягар на майбутні покоління.

У XIX ст. концепція фіскального суверенітету формувалася в тісному зв'язку з утвердженням класичного золотого стандарту, який накладав певні зовнішні бюджетно-монетарні обмеження. Підтримання стабільного золотого паритету вимагало збереження довіри до національної валюти й уникнення тривалих бюджетних дефіцитів, що могли підірвати золоті резерви і спричинити відтік капіталу. У цьому контексті фіскальний суверенітет у класичну добу означав, з одного боку, повну свободу держави у встановленні мит, акцизів і прямих податків без будь-якого наднаціонального контролю, а з іншого – обмежений масштаб державного апарату, орієнтацію на збалансований бюджет і допустимий рівень боргових зобов'язань. Таким чином, суверенітет розумівся як право, обмежене вимогами фінансової ощадливості та довгострокового добробуту платників податків.

На початку XX ст. роль держави у фіскальній системі почали осмислювати як інституцію, що одночасно стикається зі зростанням видатків і політичним тиском на розширення функцій. Перша світова війна радикально збільшила державні витрати й борги, сформувала нову архітектуру взаємозалежності

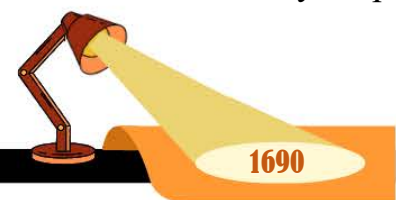

державних фінансів у Європі. Емпіричні дані показують різке зростання співвідношення боргу до ВВП та потреби в нових податках і контролі видатків для повернення до довоєнних пропорцій. У цьому контексті Й. Шумпетер вводить поняття «податкової держави» як модерної форми державності, що тримається не на доменних доходах чи рентах, а на систематичному оподаткуванні, і констатує «кризу» цієї моделі – розрив між зростанням потреб держави (боргові виплати, соціальні витрати тощо) та її спроможністю мобілізувати достатні доходи через податкову систему [8].

Для Й. Шумпетера проблема державних фінансів – це не лише питання техніки оподаткування, а ознака глибшої зміни самого поняття фіскального суверенітету. Якщо раніше суверенітет означав необмежене право держави встановлювати податки й брати позики, то тепер він залежить від податкової бази, економічної структури та політичної легітимності податків. Податкова держава, за Шумпетером, зіштовхується з обмеженнями тоді, коли звичні форми оподаткування вже не здатні покривати зростаючі витрати без серйозних економічних і соціальних наслідків, а суспільний опір новим податкам посилюється. У цьому сенсі фіскальний суверенітет стає не стільки юридичним правом, скільки певною реальністю. Тобто держава формально може встановлювати податки, але фактично обмежена можливостями економіки й рівнем суспільної довіри до податкової системи.

На цьому тлі ідеї Дж. Кейнса в міжвоєнний період радикально переосмислили допустимі межі фіскального суверенітету. У праці «Загальна теорія зайнятості, відсотків і грошей» Дж. Кейнс показав, що в умовах недостатнього сукупного попиту й масового безробіття спроби жорстко триматися збалансованого бюджету лише поглиблюють кризу, тоді як активна бюджетна експансія може відновити зайнятість і випуск через мультиплікативний ефект державних видатків [9]. Дискусії, узагальнені в подальших інтерпретаціях кейнсіанства, закріпили ідею контрциклічної фіскальної політики та допустимості дефіцитного фінансування на спадах як інструменту стабілізації, зокрема через поділ бюджету на поточний (який має бути наближено збалансованим) і капітальний (який може відігравати ключову стабілізаційну роль).

Після Другої світової війни фіскальний суверенітет почав реалізовуватися в принципово іншій конфігурації. Модель «держави добробуту» означала, що бюджет перестає бути лише інструментом фінансування оборони й інших функцій. Частка державних видатків у ВВП країн Західної Європи та Північної Америки у 1950–1960-х рр. поступово виходить на рівень 30–40% і вище, тоді як у XIX ст. у більшості розвинених держав вона рідко перевищувала 8–10%. За цим стоїть не просто «роздування» видатків, а глибинна трансформація фіскальної бази: поширення прогресивного оподаткування домогосподарств, поява податків на споживання, інституціоналізація корпоративного податку. Фактично держава легітимізує право вилучати значну частку новоствореної вартості, перетво-

рюючи фіскальний суверенітет з права на збір податків на право організувати перерозподіл ресурсів.

У теоретичному плані ця ідея була вписана у рамку теорії публічних фінансів середини ХХ ст., де ключову роль відіграли праці Р. Масгрейва [10]. У його концепції фіскальна політика держави виконує три базові функції: алокативну (відповідає за забезпечення суспільними благами), дистрибутивну (перерозподіляє доходи відповідно до політично визначених уявлень про справедливість) та стабілізаційну (згладжує економічні коливання, підтримує високий рівень зайнятості й помірну інфляцію). Кожна з цих функцій передбачає широкий простір для активної реалізації фіскального суверенітету. Зокрема, уряд не лише «може», а й «повинен» встановлювати податки, формувати видаткові програми, управляти бюджетним дефіцитом, щоб досягати цілей макроекономічної стабільності, соціальної солідарності та структурної модернізації.

Водночас, поряд з розширенням внутрішнього поля фіскальної політики, почалося формування перших міжнародних фінансових інституцій, що дещо обмежували одноосібні дії держав. У 1944–1945 рр. створено Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк, які мали на меті підтримувати валютну стабільність і повоєнну відбудову. Хоча МВФ у рамках Бреттон-Вудської системи в основному опікувався валютними курсами, його діяльність вплинула і на фіскальний суверенітет, оскільки отримання фінансової допомоги від Фонду почало супроводжуватися умовами щодо економічної політики, включно з вимогами щодо бюджету. В середині ХХ ст. ці вимоги були відносно м'якими, оскільки держави могли проводити незалежну податково-бюджетну політику в межах своїх кордонів. Однак закладено прецедент, за якого заради міжнародної підтримки уряди погоджувалися на обмеження у фіскальній сфері.

1960–70-х рр. стали моментом зламу для кейнсіанської моделі «великої держави». Економіки розвинутих держав увійшли у фазу стагфляції, на ґрунті якої формується монетаристська «контрреволюція», пов'язана з М. Фрідманом. Він послідовно критикував активістську фіскальну політику, висунув концепт «природного рівня безробіття» та доводив, що спроби утримувати безробіття нижче цього рівня через дефіцитне фінансування неминуче розкручують інфляцію [11]. Відповідно роль держави мала зменшитися від управління сукупним попитом до забезпечення передбачуваної грошової та фіскальної дисципліни. У цьому сенсі фіскальний суверенітет інтерпретується не як право держави маневрувати податками і видатками для повної зайнятості, а як здатність гарантувати довіру фінансових ринків, утримуючи борг і дефіцит у «безпечних» межах.

Політичне втілення цього зсуву відбулося в 1980-х рр. з приходом до влади Р. Рейгана у США та М. Тетчер у Великобританії. Неоліберальний поворот поєднав податкові реформи, дерегуляцію й урізання соціальних видатків, а фіскальна політика була підпорядкована завданню стримування дефіциту та

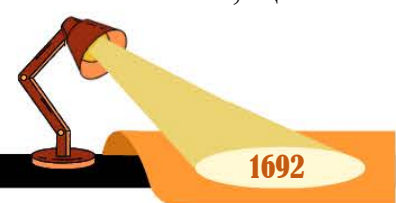

інфляції. Також у 1989 р. Дж. Вільямсон запропонував термін «Вашингтонський консенсус» для позначення цілісного набору політик, які відображали позицію адміністрації США, МВФ, Світового банку та інших інституцій щодо реформ у державах, які переживали боргову кризу [12]. Йдеться про перехід від моделей із сильним державним втручанням до ринково орієнтованих трансформацій, структурованих у вигляді ключових рекомендацій (фіскальна дисципліна, податкова реформа, лібералізація торгівлі та фінансових потоків, дерегуляція, посилення захисту прав власності тощо).

Держави, що розвиваються, і трансформаційні економіки відчули цей зсув найгостріше, оскільки доступ до ресурсів МВФ і Світового банку став прямо пов'язаний з дотриманням «Вашингтонського консенсусу». Умови програм передбачали скорочення бюджетних дефіцитів, згортання субсидій, швидку приватизацію, лібералізацію рахунків руху капіталу – і все це як стандартний набір незалежно від локального контексту [13]. Дж. Стігліц піддав цю логіку критиці, показуючи, що уніфіковані рецепти «жорсткої економії» та радикальної лібералізації часто підривали соціальну стабільність, не забезпечуючи стійкого зростання [14]. Умовність фінансової допомоги фактично обмежувала фіскальний суверенітет держав, оскільки ключові параметри бюджетно-податкової політики де-факто визначалися зовнішніми кредиторами, а не національними інститутами.

Упродовж 1980–90-х рр. роль глобальних фінансових ринків кардинально зросла, що стало одним з ключових чинників трансформації фіскальної політики у багатьох європейських державах. Фінансова лібералізація дала змогу капіталу вільно переміщуватися між різними юрисдикціями, а також посилила тиск інвесторів на уряди щодо зниження податкового навантаження. У відповідь держави почали вступати в податкову конкуренцію, зокрема зменшували ставки податку на прибуток, запроваджували спеціальні режими й податкові пільги, аби привабити транснаціональні корпорації або хоча б не допустити відтоку капіталу [15]. У такій складній конфігурації фіскальний суверенітет набуває подвійного змісту: формально держава зберігає право самостійно визначати податковий режим, але фактично її простір рішень звужується.

Наслідком стала поява й активне використання численних офшорних юрисдикцій, які дозволяли транснаціональним компаніям мінімізувати податкові зобов'язання через агресивне податкове планування і перенесення прибутку в низькоподаткові держави. Уряди тривалий час не вибудовували скоординованої політики щодо закриття цих «лазівок». Лише у 2010-х рр., під тиском суспільного запиту на податкову справедливість і в умовах зростання бюджетних потреб, розвинені держави започаткували ініціативу BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), а у 2021 р. 136 держав погодили глобальну архітектуру мінімального корпоративного податку на рівні 15% [16]. Ця домовленість, що охоплює понад 90% світового ВВП, засвідчила готовність добровільно

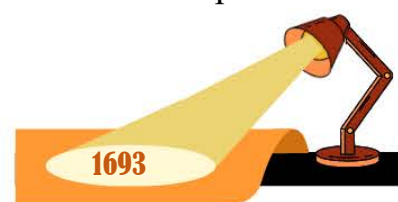
обмежити частину фіскального суверенітету заради мети запровадити наднаціональний механізм корекції низьких податкових режимів.

Кризи останніх років показали, що в умовах екстремального тиску держави інстинктивно повертаються до інструментів національного суверенітету, але паралельно вибудовують нові формати спільних дій. Пандемія продемонструвала, наскільки критичною є здатність урядів швидко мобілізувати внутрішні фінансові ресурси: країни з власною валютою (США, Японія, Великобританія) змогли запустити масштабні програми стимулювання без необхідності зовнішніх погоджень, тоді як держави єврозони були змушені спиратися на рішення Європейського центрального банку. Поточна енергетична криза й російсько-українська війна знову поставили уряди перед необхідністю різко нарощувати видатки на субсидії та оборону. У ЄС це призвело до відступу від дії фіскальних правил, а також визнання пріоритету права держав самим реагувати на надзвичайні обставини.

У середньостроковій перспективі дедалі виразніше проступає інша тенденція, відповідно до якої міжнародна фіскальна співпраця розширюється й набирає інституційної ваги. У спільних кліматичних політиках уже формується запит на узгоджені інструменти – від можливих координаційних режимів «вуглецевого податку» до глобально сумісних систем торгівлі викидами, що фактично звужують автономію держав у встановленні власних екологічних платежів. У цьому ж ряду перебувають ініціативи щодо оподаткування цифрових транснаціональних корпорацій та ширші спроби перебудувати світову податкову архітектуру відповідно до нової економіки. Також поступово визріває ідея наднаціональних інституцій з квазісуверенними фіскальними функціями.

Для України, яка прагне увійти до європейської та світової спільноти як повноправний гравець, розуміння змін у бюджетно-податковій політиці є особливо важливим. З одного боку, фіскальний суверенітет є складовою економічного суверенітету, і його збереження вимагає зміцнення національної фінансової стійкості, зменшення боргової залежності, розширення внутрішньої податкової бази [17]. З іншого боку, глобальні процеси змушують переглянути абсолютність цього суверенітету, адже сучасний світ висуває критерії та вимоги, яких не можна ігнорувати без втрат для країни. Завдання – максимально використати інструменти міжнародної співпраці, не втративши при цьому можливості відстоювати свої національні інтереси. Зрештою, суверенітет у ХХІ ст. – це не свобода від усіх зобов'язань, а здатність долучатися до зобов'язань, які посилюють добробут і безпеку нації.

Висновки. Отож, еволюція теоретичних підходів до фіскального суверенітету відображає не стільки зміну термінології, скільки розширення змістових і функціональних вимірів цього поняття. Класична політична економія закріпила тезу про суверенність держави у бюджетно-податкових питаннях, але ввела важливі нормативні обмеження. ХХ ст. додало нові відтінки: кейнсіанська теорія

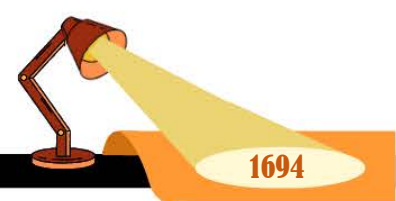

надала державі мандат активно втручатися в економіку, тим самим підкресливши значущість фіскального суверенітету для внутрішньої стабільності; водночас монетаризм і неолібералізм застерегли від надмірностей. Глобалізація кінця ХХ – початку ХХІ ст. висунула виклик традиційному суверенітетові. Мобільність капіталу, транснаціональні корпорації, наддержавні об'єднання і кризи зробили неможливим повну автономність публічних фінансів.

Фіскальний суверенітет перестав бути статичним правом і перетворився на динамічну систему домовленостей. Держава ХХІ ст. суверенна не тоді, коли ізолюється від світу, а тоді, коли вміє керувати своєю політикою, беручи участь у глобальних процесах на вигідних для себе умовах. Це вимагає високого професіоналізму державних інституцій, прозорості та відповідальності. Адже у світі, де інформація відкрита, а капітал мобільний, тільки довіра інвесторів і громадян забезпечує справжню незалежність. Відтак еволюція теорії фіскального суверенітету триває. Сьогодні вона фокусується на пошуку балансу між суверенністю і співробітництвом, між національною та глобальною відповідальністю. Україна має шанс загартувати свій фіскальний суверенітет, зробити основою економічного відродження і частиною міжнародної системи, що убезпечить від потрясінь у майбутньому.

Література:

1. Irwin D. A. Adam Smith's «Tolerable Administration of Justice» and the Wealth of Nations. NBER Working Paper. 2014. No. 20636. 39 p.
2. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / пер. з англ. О. Васильєва, М. Межев'якіної, А. Малівського. Київ: Наш формат, 2018. 722 с.
3. Daunton M. Trusting Leviathan: The Politics of Taxation in Britain, 1799–1914. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 428 p.
4. Bhaduri A. The Politics of Sound Finance. Economic and Political Weekly. 2006. Vol. 41, No. 11. P. 1104–1106.
5. Mill J. S. Principles of Political Economy. London: John W. Parker, 1848. URL: <https://oll.libertyfund.org/title/mill-principles-of-political-economy-ashley-ed>.
6. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/ricardo/tax/ch08.htm>.
7. Ricardo D. Petition of the Merchants of London Respecting Commercial Distress. House of Commons Debate, 24 December 1819. URL: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1819/dec/24/petition-of-the-merchants-of-london>.
8. Schumpeter J. A. Die Krise des Steuerstaats. Graz: Leuschner & Lubensky, 1918. 68 p.
9. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936. 403 p.
10. Musgrave R. A. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. New York: McGraw-Hill, 1959. 628 p.
11. Laidler D. Milton Friedman's Contributions to Macroeconomics and Their Influence. London (Ontario): The University of Western Ontario, Economic Policy Research Institute (EPRI), 2012. 33 p.
12. Williamson J. What Washington Means by Policy Reform. URL: https://www.proglocode.unam.mx/files/williamson_j._2002.what_washington_means_by_policy_reform.pp_1-20.pdf.

13. Marangos J. The Evolution of the Term «Washington Consensus». *Journal of Economic Surveys*. 2009. Vol. 23, No. 2. P. 350–384.
14. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents. URL: <https://www.la.utexas.edu/users/chenry/polec/02articles/Stiglitz005124excerpt.htm>.
15. Madiès T., Dethier J.-J. *Fiscal Competition in Developing Countries: a Survey of the Theoretical and Empirical Literature*. Washington, D.C.: The World Bank, 2010. 35 p.
16. 136 Countries Agree to Global Minimum Tax for Corporations in Historic OECD Deal. URL: <https://www.icij.org/investigations/paradise-papers/136-countries-agree-to-global-minimum-tax-for-corporations-in-historic-oecd-deal>.
17. Пірнікоза П. Концептуальні засади державного фіскального суверенітету. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 36, № 1. С. 21–31.

References:

1. Irwin, D. A. (2014). Adam Smith’s “Tolerable Administration of Justice” and the Wealth of Nations (NBER Working Paper No. 20636). National Bureau of Economic Research [in English].
2. Smit, A. (2018). *Doslidzhennia pro pryrodu i prychyny bahatstva narodiv* [An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations]. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
3. Daunton, M. (2001). *Trusting Leviathan: The Politics of Taxation in Britain, 1799–1914*. Cambridge University Press [in English].
4. Bhaduri, A. (2006). The politics of sound finance. *Economic and Political Weekly*, 41(11), 1104–1106 [in English].
5. Mill, J. S. (1848). *Principles of political economy*. John W. Parker. Retrieved from <https://oll.libertyfund.org/title/mill-principles-of-political-economy-ashley-ed> [in English].
6. Ricardo, D. (n.d.). On the principles of political economy and taxation. Retrieved from <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/ricardo/tax/ch08.htm> [in English].
7. Ricardo, D. (1819). *Petition of the merchants of London respecting commercial distress*. House of Commons Debate, 24 December 1819. Retrieved from <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1819/dec/24/petition-of-the-merchants-of-london> [in English].
8. Schumpeter, J. A. (1918). *Die Krise des Steuerstaats*. Leuschner & Lubensky [in German].
9. Keynes, J. M. (1936). *The general theory of employment, interest and money*. Macmillan [in English].
10. Musgrave, R. A. (1959). *The theory of public finance: A study in public economy*. McGraw-Hill [in English].
11. Laidler, D. (2012). *Milton Friedman’s contributions to macroeconomics and their influence*. Economic Policy Research Institute, University of Western Ontario [in English].
12. Williamson, J. (n.d.). *What Washington means by policy reform*. Retrieved from https://www.proglocode.unam.mx/files/williamson_j._2002.what_washington_means_by_policy_reform.pp_1-20.pdf [in English].
13. Marangos, J. (2009). The evolution of the term “Washington Consensus”. *Journal of Economic Surveys*, 23(2), 350–384 [in English].
14. Stiglitz, J. E. (n.d.). *Globalization and its discontents*. Retrieved from <https://www.la.utexas.edu/users/chenry/polec/02articles/Stiglitz005124excerpt.htm> [in English].
15. Madiès, T., & Dethier, J.-J. (2010). *Fiscal competition in developing countries: A survey of the theoretical and empirical literature*. The World Bank [in English].
16. 136 countries agree to global minimum tax for corporations in historic OECD deal. (n.d.). International Consortium of Investigative Journalists. Retrieved from <https://www.icij.org/investigations/paradise-papers/136-countries-agree-to-global-minimum-tax-for-corporations-in-historic-oecd-deal> [in English].
17. Pirnykoza, P. (2023). *Kontseptualni zasady derzhavnoho fiskalnoho suverenitetu* [Conceptual foundations of state fiscal sovereignty]. *Ekonomichnyi analiz – Economic Analysis*, 36(1), 21–31 [in Ukrainian].

